

Yrkesdidaktik

– att bana väg för elevers lärande
i gymnasial yrkesutbildning

Skolforskningsinstitutets systematiska forskningssammanställningar är i första hand till för forskollärare och lärare. De riktar sig också till beslutsfattare som på olika sätt kan främja goda förutsättningar för en undervisning på vetenskaplig grund. Sammanställningarna har även en given plats i olika utbildningssammanhang, inte minst på lärarutbildningarna.

SKOLFORSKNINGS
INSTITUTET

I översikten sammanställs forskning som undersöker interaktioner mellan lärare och elever i den skolförlagda delen av yrkesämnesundervisning.

Yrkesdidaktik

Yrkesdidaktik kan beskrivas som vetenskapen, konsten och hantverket att utbilda för ett yrke. Yrkesdidaktiken handlar om undervisning och lärande i relation till yrkesutbildning; sådant som är gemensamt för yrkesutbildningar men som skiljer sig från andra utbildningar och skolämnen. En av yrkesdidaktikens kärnfrågor är hur yrkeskunnande kan göras synligt och möjligt för elever att lära sig. Översikten bidrar med kunskap som kan stödja lärare i det yrkesdidaktiska arbetet.

Översiktens syfte

Syftet med översikten är att ge yrkeslärare inspiration, stöd och vägledning i att fatta välgrundade didaktiska beslut. Den riktar sig främst till yrkeslärare inom skolväsendets gymnasiala yrkesutbildning, men kan också vara av intresse för handledare på den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen och andra verksamma.

Vad har vi studerat?

I översikten sammanställs resultat från empiriska studier som undersöker undervisning och lärande inom flera olika yrkesämnen. Forskningsfrågorna lyder:

1. Vilka former av yrkeskunnande kommer till uttryck som innehåll i den studerade undervisningen?
2. Hur sker undervisningen i interaktion mellan yrkeslärare, elever och innehåll?

Huvudsakliga resultat

Sammantaget visar översikten hur yrkeskunnande tar form och undervisas i interaktion mellan lärare och elever. I resultaten beskrivs bland annat

- tre olika former av yrkeskunnande
- sju didaktiska handlingstyper som används i yrkesämnesundervisning
- hur lärare och elever tillsammans formar undervisningens innehåll och riktning.

Genom dessa beskrivningar synliggörs olika aspekter av yrkeskunnande och hur undervisningen kan organiseras och genomföras för att stödja elevernas lärande.

Resultaten pekar på att en viktig uppgift för yrkeslärare kan vara att synliggöra sådant som erfarna yrkesutövare tar för givet.

Yrkeskunnande som innehåll

Översikten visar att yrkeskunnande omfattar flera olika dimensioner. Elever behöver utveckla förmågan att uppmärksamma och bedöma sådant som är viktigt i yrkesutövningen, lära sig yrkesspecifika handlingar och arbetsmoment samt förstå de normer, värderingar och arbetssätt

som kännetecknar yrket. Resultaten påminner om att yrkeslärares professionella kunnande omfattar både erfarenheter från det egna yrket och förmågan att omvandla dessa till undervisning som svarar mot skolans mål och elevernas behov.

Yrkeämnessundervisning i interaktion

I översikten beskrivs yrkeslärares undervisande handlingar genom sju didaktiska handlingstyper:

- Sekvensering – att bygga upp undervisningen stegvis från enklare till mer avancerade moment.
- Modellering – att visa hur arbetsuppgifter och yrkeshandlingar kan utföras.
- Verbalisering – att sätta ord på sådant som annars kan vara svårt att uppfatta.
- Kontrastering – att synliggöra viktiga skillnader genom jämförelser.
- Distribuering – att använda tekniska lösningar för att organisera undervisningen över tid och rum.
- Temporalisering – att knyta samman tidigare, pågående och kommande lärande.
- Fading – att gradvis minska stödet och ge eleverna större självständighet.

Dessa handlingstyper kan användas som stöd för att planera, genomföra och utvärdera undervisningen samt för att skapa en tydlig progression i elevernas lärande.

Översikten tar även upp hur undervisningen sker i processer som har både rörelse och riktning. Dessa processer kännetecknas av att eleverna lär med hela kroppen genom att observera, ifrågasätta, göra misstag och successivt ta större ansvar för sitt arbete. Här visar resultaten att återkoppling, frågor,

ifrågasättanden och felhantering kan fylla viktiga funktioner. Elevernas frågor och invändningar kan bidra till att fördjupa undervisningen, medan fel och misstag kan fungera som lärandemöjligheter. En förutsättning här är en stödjande och tillåtande lärmiljö. För yrkeslärare innebär detta att undervisningen behöver organiseras så att eleverna får möjlighet att delta aktivt, få återkoppling, hantera misstag och successivt utveckla sin självständighet.

Att använda resultaten

Resultaten utgörs av begrepp och principer som kan användas som stöd i kollegiala samtal, planering, utveckling och utvärdering av undervisning. De ska inte ses som några färdiga lösningar, utan snarare som ett underlag för reflektion och professionella överväganden. Hur resultaten kan omsättas i praktiken beror till exempel på det aktuella yrkesämnet, elevernas behov och de förutsättningar som finns i verksamheten. I slutet av varje resultatavsnitt finns reflektionsfrågor som är avsedda att stödja reflektion kring undervisningen, vilket kan göras enskilt eller tillsammans med kollegor.

Vilka studier ingår?

Översikten är en sammanställning av resultat från 24 studier som valts ut efter omfattande databassökningar. För att kunna erbjuda en översikt som ligger nära undervisningspraktiken har vi valt att undersöka undervisning och lärande av yrkeskunnande genom lärar-elevinteraktioner. En utgångspunkt har därför varit att inkludera studier som bygger på observationer av interaktion mellan yrkeslärare och elever. Interaktionsstudier förmedlar en syn på lärande som något som sker i samspel mellan människor, rum och material.

Vad gör Skolforskningsinstitutet?

Skolforskningsinstitutet är en statlig myndighet som verkar för att undervisningen i förskolan och skolan bedrivs på vetenskaplig grund. Det gör vi genom att

- sammanställa forskningsresultat
- fördela forskningsbidrag för praktikinära forskning.

Projektgruppen

Våra systematiska forskningssammanställningar genomförs i projektform. I projektgruppen ingår både externa forskare med särskild ämneskompetens inom översiktens område och medarbetare vid institutet. Externa granskare, såväl forskare som lärare, har bidragit med värdefulla synpunkter.